

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ДО НАВЧАННЯ УЧНІВ СИСТЕМІ ЗНАТЬ СУЧАСНОГО АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Анотація. Стаття присвячена теоретичному обґрунтуванню проблеми підготовки майбутнього вчителя до навчання учнів системі знань сучасного аграрного виробництва та методиці її реалізації в педагогічному вузі.

Аннотация. Статья посвящена теоретическому обоснованию проблемы подготовки будущего учителя к учебе учеников системе знаний современного аграрного производства и методике ее реализации в педагогическом вузе.

Annotation. The article is devoted to the theoretical ground of problem of preparation of future labour studies' teacher and methods of its realization in the teacher training institution.

Постановка проблеми. Соціально-економічні перетворення в Україні диктують необхідність внесення відповідних корективів в підготовку учнів до майбутньої трудової діяльності. Підготувати підрастаюче покоління до якнайшвидшої адаптації в житті можливо лише за рахунок надання учням можливості оволодіти такими основами професійних знань і умінь, які б допомогли їм зорієнтуватися в умовах ринкової економіки, знайти своє місце в житті. Особливо важливо озброїти молодь знаннями основ сучасного виробництва, створити адекватну новим умовам систему техніко-технологічної підготовки, що ставить за мету не тільки оволодіння школярами необхідними теоретичними знаннями, але і створення умов, направлених на практичне їх застосування в діяльності на виробництві. Адже перед країною гостро постала проблема браку кваліфікованих робочих кадрів, особливо це стосується аграрного виробництва. За даними соціологічних опитувань лише близько 15% випускників міських і 8% сільських шкіл хотіли б працювати на виробництві. Уявлення про виробництво у більшості підлітків, як правило, обмежені особистим життєвим досвідом, розповідями батьків і не виходять за рамки стереотипів.

Однією з найважливіших умов досягнення успіху в підготовці школярів до діяльності у сфері виробництва є відповідна підготовка вчителя до її реалізації. Удосконалення підготовки вчителя трудового навчання розглядається сьогодні як невід'ємна складова реформи системи вищої педагогічної освіти в цілому. Чітким орієнтиром повинен стати Державний стандарт шкільної освітньої галузі „Технологія„. Її головна мета полягає у формуванні технічно і технологічно освіченої особистості, підготовленої до життя й активної трудової діяльності в умовах сучасного високотехнологічного виробництва, життєво необхідних знань, умінь і навичок ведення домашнього господарства і сімейної економіки, основних компонентів інформаційної культури, забезпеченні умов для їх професійного самовизначення, виробленні в учнів навичок творчої діяльності, вихованні культури праці, здійсненні допрофесійної та професійної підготовки з урахуванням індивідуальних можливостей учнів [1].

У вітчизняній і зарубіжній науці представлені різноманітні дослідження з проблеми виробничо-економічної та техніко-технологічної освіти вчителів і школярів. Науковою базою вивчення проблеми підготовки вчителів трудового навчання є фундаментальні роботи П.Р. Атутова, П.Н. Андріанова, С.Л. Батишева, Л.П. Зарічної, О.М. Коберника, В.К. Сидоренка, В.Д. Симоненко, В.А. Полякова, Д.А. Тхоржевського, А.Г. Щеколдіна, С.Н. Чистякової. Зміст, форми, методи виробничо-економічної освіти студентів і школярів досліджували в своїх роботах І.А. Сасова, Ю.К. Васильєв, Т.І. Шамова, В.Л. Шемякіна та інші. Багато вчених, зокрема П.Р. Атутов, В.А. Поляков, М.С. Корець

досліджують у своїх роботах проблему технологічної підготовки учнів і вчителів. Питанням змісту та методики підготовки вчителів трудового навчання присвячені дослідження Ю.Ю. Белової, В.В. Борисова, В.М. Буринського, В.В. Васенка, Л.Г. Козачок, І.Є. Каньковського, В.П. Курок, Є.І. Мегема, Д.О. Лазаренка, В.М. Назаренка, Л.В. Оршанського, А.М. Плутка, Б.В. Прокоповича, Г.І. Разумної, Д.Ф. Рудика, В.В. Серикова, В.В. Стешенка, В.Б. Харламенко, М.О. Ховрича тощо.

Проте такі питання як зміст та методика професійної підготовки майбутніх вчителів трудового навчання до формування в учнів системи знань сучасного аграрного виробництва залишилися поза увагою дослідників. Проблема полягає в обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці відповідної моделі професійної підготовки майбутніх вчителів до навчання школярів системі знань сучасного аграрного виробництва.

Мета даної статті є висвітлення методичних аспектів підготовки вчителя трудового навчання до ефективної педагогічної діяльності з формування в учнів загальноосвітніх шкіл системи знань сучасного аграрного виробництва.

На нашу думку, вчитель трудового навчання буде успішно підготовлений до формування в учнів системи знань сучасного аграрного виробництва, якщо на основі аналізу техніко-технологічного навчального середовища як одного з головних компонентів структури педагогічного процесу, розкриття змісту виробничої діяльності в сфері сільського господарства буде реалізований інтегративно-диференційований підхід до змісту підготовки вчителя з урахуванням особистісно-орієнтованої концепції навчання; буде створена модель підготовки відповідного спеціаліста в педагогічному вузі.

Методологічною основою нашого дослідження стала теорія про діяльнісну суть людини і її творчу активність; основні положення теорії поетапного формування розумових дій, положення теорії проблемного навчання; концепція філософії взаємозв'язку суспільства й освіти, концепція безперервної освіти; основи положення теорії науково-педагогічного проектування засобів і технології інтелектуальної власності.

При розробці програми досліджень враховувалося також наступне: учень і освітня система існують і діють не ізольовано, а всередині суспільства, природного і техногенного середовища, випробовуючи безперервно їх вплив і одночасно, впливаючи на них; перетворювальна діяльність людей здійснюється за допомогою певних способів і засобів; вчитель технології є суб'єктом професійної педагогічної діяльності, що забезпечує зміну і формування фізичного, інтелектуального, психічного і духовного стану учня до рівня суб'єкта перетворювальної діяльності в техногенному (інформаційно-технологічному) середовищі; сучасна цивілізація знаходиться у стадії переходу від індустріального до постіндустріального етапу розвитку.

Програма досліджень включала такі взаємозв'язані частини: виявлення концептуального базису, побудова системи об'єктів-моделей, розробка системи базових понять; вибір методів і засобів дослідження; формулювання висновків у вигляді певних закономірностей проектування змісту технологічної освіти учнів; побудова загальної структурної схеми і визначення умов відбору та педагогічної адаптації навчального матеріалу.

Досліджуючи сучасний стан підготовки вчителів технології до навчання школярів системі знань сучасного аграрного виробництва, ми проаналізували зміст трудової підготовки учнів в системі загальної середньої освіти, визначили основні цілі навчання школярів основам виробничої діяльності. На основі дослідження навчального процесу на

предмет його технологізації були проаналізовані існуючі методи, підходи до навчання з погляду можливостей досягнення поставленої мети відповідної підготовки.

Ми спробували розкрити шляхи підготовки до професійно-педагогічної діяльності вчителя трудового навчання у напрямі формування системи знань сучасного аграрного виробництва, використавши загальнодидактичні (соціальної обумовленості, єдності теорії і практики; систематичності і послідовності, диференційованості та інтегрованості, свідомості і активності; відповідність змісту навчання змісту функціональної діяльності; обліку і розвитку професійних потреб і запитів у підвищенні кваліфікації; взаємозв'язки творчого навчання і професійної практичної діяльності вчителя; відповідності змісту, форм, методів і прийомів навчання виробничої діяльності) і домінуючі принципи (фундаментальності, професійної спрямованості, особистісно-діяльнісного підходу) навчання та відбору змісту підготовки майбутнього вчителя з урахуванням критеріїв змісту освіти.

Таким чином, основними положеннями пропонованої системи професійної підготовки є:

1) фундаменталізм і практико-орієнтований характер навчальної інформації і визначення умов, що забезпечують оптимальне співвідношення теоретичних і практичних знань (на основі „стиснення” інформації);

2) забезпечення оптимального поєднання репродуктивних і творчих методів в навчальній діяльності студентів на основі поступового збільшення проблемних завдань при оцінці індивідуального рівня техніко-технологічної підготовки студентів;

3) поступове впровадження інформаційних технологій на основі оцінки можливостей існуючої матеріальної бази, кадрового складу і кваліфікації викладачів, дидактичного оснащення навчального процесу;

4) адекватність форм навчання і організації навчального процесу відповідної підготовки ;

5) використання рейтингової системи контролю як стимулу в активізації самостійної роботи студентів.

Нами була зроблена спроба узагальнити і виділити основні компоненти змісту підготовки вчителів технології до навчання учнів системі знань сучасного аграрного виробництва, до яких ми віднесли: інтелектуальний, психологічний, методичний та практичний. Результати аналізу інформаційного забезпечення навчального процесу і можливостей використання в ньому нових інформаційних технологій дозволили зробити висновок про те, що у підготовці студентів навчальні заклади недостатньо використовують потенціал інформаційних технологій.

Багаторівнева методична схема (синтезована методика) підготовки вчителів технології до навчання школярів системі знань сучасного аграрного виробництва містить в собі практичні способи підвищення мотивації вчителя технології як організатора виробничої діяльності школярів за рахунок формування в студентів умінь розробляти і захищати презентацію творчих проєктів на рівні практичних розробок власних виробів та технологій з використанням сучасних інформаційних засобів навчання, а також способів оволодіння методичними прийомами організації продуктивної діяльності школярів у сфері аграрного виробництва.

Структурна схема підготовки вчителів трудового навчання, в основі якої лежить інтеграційно-диференційний підхід до розробки змісту і методики відповідної професійно-педагогічної підготовки та технологія особистісно-орієнтованого навчання студентів, припускає використання трьох базових складових [4, 19]:

1) представлення елементів змісту навчання у вигляді різнорівневих особистісно-

орієнтованих завдань (технологія задачного підходу);

2) засвоєння змісту в умовах діалогу як особливого дидактико-комунікативного середовища, що забезпечує суб'єктно-сміслову спілкування, рефлексію, самореалізацію особистості (технологія навчального діалогу);

3) імітація виробничо-рольових умов, що забезпечує реалізацію практичної спрямованості підготовки (технологія імітаційних ігор).

Запропонована модель дає необхідні уявлення про стратегію професійно-методичної підготовки:

- містить в концентрованій формі всю інформацію про структуру професійно-методичної підготовки і характер взаємозв'язку навчальних предметів у системі методичної підготовки;
- служить підставою прогнозування педагогічно доцільного інструментарію, направлено на формування професійних компетенцій і реалізацію взаємозв'язку їх проектування;
- дозволяє виділити етапи і визначити дидактичні умови реалізації відповідної підготовки на кожному з етапів;
- містить засоби діагностики і моніторингу професійних компетенцій, які можуть бути використані для оцінки і прогнозування якості підготовки вчителя для навчання учнів системі знань сучасного аграрного виробництва.

Таким чином, технологію реалізації моделі системи професійно-методичної підготовки вчителя трудового навчання ми будували на основі цільової комплексної програми, створеної на базі типологізації структурних елементів, що дозволило забезпечити поетапне досягнення поставлених цілей через ієрархію навчальних завдань, виділення інтеграційно-диференційних вузлів взаємозв'язку професійних компетенцій, а також координацію різних форм навчально-методичної діяльності і системний моніторинг її результатів.

Знання набувають системного характеру, якщо в процесі навчання відбувається віддзеркалення інваріантної структури теоретичного знання на рівні внутрішньо предметних та міжпредметних зв'язків, виявляються системотвірні фактори, фундаментальні ідеї, положення та принципи, які співвідносяться з елементами теоретичного знання на різних рівнях подання навчального матеріалу; забезпечується єдність змістової сторони з процесуальною стороною діяльності шляхом вирізнення: а) методологічного значення предметних занять та застосування їх як інструмента подальшого пізнання; б) загальноприйнятих способів пізнавальної діяльності, спрямованої на засвоєння теорії як цілісного утворення [3, 77].

В систему технологічної підготовки ми включали всю предметну підготовку майбутнього фахівця, яка здійснювалась за схемою – загальнотехнічна – технологічна – творчо-конструкторська підготовка:

а) загальнотехнічна підготовка – базова складова спеціальної (технологічної і творчо-конструкторської) підготовки фахівця. Її основою є політехнічні знання, уміння і навички;

б) технологічна підготовка – забезпечується оволодінням знань, трансформованих до рівня вмінь і навичок аналізу технологічних процесів виробництва, їх проектування, оцінки технологічності та собівартості продукції, максимальної продуктивності технологічного процесу .

в) творчо-конструкторська підготовка – полягає в придбанні навичок проектування і конструювання об'єкту виробництва, розрахунку показників, що забезпечують його функціонування і продуктивність в обумовлених умовах господарства на основі знання

технології даного об'єкту (можливості отримання заданого результату та властивостей при існуючому рівні виробничого і технологічного оснащення).

У змістовному плані основу технологічної підготовки студентів, крім трудового навчання, складала такі категорії, як політехнізм, технологічне мислення, інтеграційні знання та вміння. Формування у студентів технологічного мислення здійснювалось з урахуванням їх індивідуальних особливостей і ґрунтувалось на використанні сучасних методів пошуку вирішення різних навчально-виробничих завдань. Так, для формування даного мислення у студентів використовувались методи „мозкового штурму”, метод морфологічного аналізу і синтезу, метод сфокусованих об'єктів, функціонально-вартісного аналізу, метод проектів тощо [2, 19].

Зміст навчального процесу на технологічному факультеті педвузу визначається необхідністю озброїти студентів вичерпними відомостями про основи економіки й організації виробництва, його структуру, ознайомити з технологією та її технічним забезпеченням, дати практичні навички проектування технологічних процесів і роботи з технікою. При цьому повинна бути ліквідована суперечність між необхідністю в глибокій методичній і загальнотехнічній підготовці вчителя і потребою в посиленні практично-прикладної спрямованості цієї підготовки. Отже, одним із завдань відносно змісту навчального матеріалу повинне стати завдання оптимального співвідношення теорії з практикою. В цьому випадку можливе використання одного з принципових положень дидактики, а саме поєднання знань про найважливіші технологічні процеси виробництва з розумінням і умінням їх практичного застосування. Оптимальне співвідношення теорії з практикою забезпечується теорією, що показує механізм пошуку оптимальних варіантів при вирішенні конкретних технологічних завдань відповідно до спеціалізації і практики, що дозволяє з достатньої кількості варіантів вибрати оптимальний на основі даних теоретичних положень. Принцип оптимального співвідношення теорії з практикою створює основу для розвитку здібностей студента, визначає умови формування інтересу до вивчення виробництва, а формування такого інтересу можливе тільки у тому випадку, коли теорія носить максимально прикладний характер.

Розроблена методична схема підготовки вчителів до формування в учнів системи знань сучасного аграрного виробництва перевірялася в ході педагогічного експерименту, який проходив на технолого-педагогічному факультеті Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, в якому були задіяні експериментальні і контрольні групи. Статистична обробка результатів показала, що застосування розробленої моделі підготовки майбутніх вчителів трудового навчання підвищує середній бал на курсі в середньому на 0.91 у порівнянні з традиційною, де зростання становить 0.3 бала. В процесі проведення експерименту чітко прослідковується залежність рівнів готовності спеціаліста не тільки від розробленої інтегративно-диференційованої методики його підготовки, але й від мотивації майбутніх вчителів, їх потреб в оволодінні системою знань сучасного аграрного виробництва. Кількість студентів, що досягли 3-го рівня і 4-го рівня готовності, зростає відповідно на 6,25% і на 2,74%. В процесі формування експерименту вдалося змінити якісні показники сформованості самостійності студентів в проведенні дослідницьких завдань і проектування (в експериментальній групі переважаюча більшість студентів (75%) досягла високих (II- 31% і III-43%) рівнів готовності, частина з них досягла майстерності IV-го рівня (26%)). В експериментальних групах ці показники становили відповідно II- 39%, III-45%, IV-го рівня (16%).

Висновок. Експериментальне дослідження показало позитивну динаміку розвитку професійної готовності майбутнього вчителя трудового навчання до формування в учнів системи знань сучасного аграрного виробництва, стійкість отриманих результатів за перебігом ряду років, що дозволяє зробити висновок про ефективність функціонування моделі професійно-методичної підготовки студентів на принципі взаємозв'язку проектування всіх елементів навчального процесу. В ході педагогічного експерименту виявлена можливість перенесення розробленої моделі на підготовку вчителів інших спеціальностей, а також можливість часткового використання матеріалів в рамках традиційної системи підготовки вчителів технології. Крім того, результати дослідження показали певні проблеми та упущення в цьому напрямі діяльності ВНЗу і можливості пошуку відповідних рішень, над якими ми плануємо працювати в подальшому.

Література

1. Державні стандарти базової і повної середньої освіти / Проект. Освітня галузь „Технологія” // Сільська школа України. – 2003.
2. Дидактика технологического образования: Книга для учителя/ Под ред. П.Р. Атутова. – М.: ИОСО РАО, 1997. – 230 с.
3. Євтух М., Сердюк О. За педагогічною технологією (До питання про нові методичні підходи при проектуванні навчальних занять у вищій школі) // Вища освіта України. – 2001. – № 1. – С. 71-81.
4. Сериков В.В. Личностно ориентированное образование // Педагогика. – 1994.

УДК 37.011.31(07)

Т.Я. Грітченко

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СТИЛЮ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

***Анотація.** Стаття присвячена висвітленню теоретичних аспектів проблеми формування стилю педагогічного спілкування вчителя початкової школи.*

***Аннотация.** Статья посвящена освещению теоретических аспектов проблемы формирования стиля педагогического общения учителя начальной школы.*

***Annotation.** The article is devoted illumination of theoretical aspects of problem of forming of style of pedagogical intercourse of teacher of initial school.*

Постановка проблеми. Організація ефективної діяльності та взаємодії людей у сучасних умовах існування передбачає необхідність ефективної комунікації, встановлення взаємозв'язків, координації спільної діяльності. Спілкування виступає однією з найважливіших умов об'єднання людей для будь-якої спільної діяльності. Це положення справедливе для навчання й виховання, що являють собою опосередковану спілкуванням спільну діяльність людей, одні з яких передають, а інші засвоюють накопичений досвід.

Педагогічне спілкування визначається в психології як взаємодія суб'єктів педагогічного процесу, здійснювана знаковими засобами і спрямована на значущі зміни властивостей, станів, поведінки й індивідуально-значенневих утворень партнерів. [2, 261]

Спілкування є найважливішим професійним інструментом педагогічної діяльності, що було доведено в дослідженнях А.А. Бодалева, Н.В. Кузьміної, В.А. Кан-Каліка, А.А. Леонтєва, А.С. Макаренка, А.Н. Мудрика, А.І. Щербакової та ін. Педагогічне